ДО
Г-ЖА МИХАЕЛА ДОЦОВА
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
52-ОТО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

ДО
Г-Н КОНСТАНТИН ПРОДАНОВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
КОМИСИЯ ПО БЮДЖЕТ И ФИНАНСИ

ДО
Г-Н ВЕНКО САБРУТЕВ
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА
КОМИСИЯ ПО ТРУДА, СОЦИАЛНАТА И ДЕМОГРАФСКАТА ПОЛИТИКА

СТАНОВИЩЕ

Относно: Законопроект за държавния бюджет на Република България за 2027 г., № 52-602-01-71, внесен на 16.11.2026 г. – предвидените мерки в областта на социалната политика, подкрепата за семействата с деца, образованието и защитата на доходите на гражданите

УВАЖАЕМА ГОСПОЖО ДОЦОВА,

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН ПРОДАНОВ,

УВАЖАЕМИ ГОСПОДИН САБРУТЕВ,

УВАЖАЕМИ ГОСПОЖИ И ГОСПОДА НАРОДНИ ПРЕДСТАВИТЕЛИ,

Като омбудсман на Република България намирам за важно да представя на Вашето внимание своето становище по проекта на Закон за държавния бюджет на Република България за 2027 г., като се съсредоточа върху предвидените мерки в областта на социалната политика, подкрепата за семействата с деца, образованието, защитата на доходите на работниците и служителите, пенсионерите, безработните лица и гражданите, които разчитат на държавна социална подкрепа.

След внимателен анализ на законопроекта и съпътстващата го бюджетна рамка, като отчитам постъпилите в институцията на омбудсмана жалби, становища и предложения на граждани и неправителствени организации, чиято дейност е насочена към защита на правата и законните интереси на гражданите, бих искала да представя следните оценки и препоръки, които отразяват и поставените пред институцията проблеми, потребности и очаквания на гражданското общество:

Оценявам положително предвиденото увеличение на средствата за социални плащания, повишаването на редица семейни помощи и разширяването на инвестициите в децата, учениците и младите хора. Подкрепям и мерките за подобряване на доходите на работещите и за запазване на социалната защита на гражданите.

Отчитам и необходимостта от провеждане на последователна политика за ограничаване на бюджетния дефицит и възстановяване на устойчивостта на публичните финанси. Тази цел обаче следва да бъде постигната при справедливо разпределяне на тежестта от предприеманите мерки и при съхраняване на достигнатото равнище на социална защита.

В условията на инфлационен натиск и нарастващи разходи за издръжка на домакинствата е *особено важно да не се допуска най-уязвимите групи от обществото да понесат непропорционално тежка социална цена за преодоляването на бюджетните дисбаланси*.

Считам, че оценката на предвидените социални мерки следва да се основава не само на номиналното увеличение на бюджетните средства, но и на действителното им отражение върху покупателната способност на доходите, достъпа до социална подкрепа и възможността на гражданите да посрещат основните си жизнени потребности.

1. В областта на социалната политика и защитата на доходите на гражданите – чл. 1 и чл. 114 от законопроекта

Положително оценявам предвидената в чл. 114, ал. 3 от законопроекта гаранция за изплащането на социалните помощи. По общото правило на чл. 114, ал. 1 през 2027 г. определени бюджетни разходи ще могат да се извършват първоначално само до 90 на сто от предвидените средства, а използването на останалите 10 на сто след 1 ноември 2027 г. ще зависи от състоянието на държавния бюджет. *Това ограничение обаче няма да се прилага за средствата за социални плащания по бюджета на Министерството на труда и социалната политика*. По този начин считам, че се създава гаранция, че изплащането на социалните помощи няма да бъде поставено в зависимост от посоченото ограничение на бюджетните разходи. Считам, че подобен подход е особено необходим в условията на бюджетна консолидация, тъй като социалните плащания не следва да бъдат поставяни в зависимост от възможността за отлагане на разходи или от изпълнението на фискалните показатели през последните месеци на годината.

Същевременно увеличението на бюджетните средства само по себе си не е достатъчен показател за адекватността на социалната политика. В условията на инфлация и нарастващи цени на основните стоки и услуги *е необходимо да се оцени доколко предвидените увеличения на социалните плащания ще допринесат за реално подобряване или най-малкото за запазване на жизнения стандарт на гражданите*, като им осигурят възможност да посрещат нарастващите разходи за издръжка.

2. Относно семейните помощи за деца и условията за тяхното предоставяне – чл. 62, ал. 1–7 от законопроекта

Положително оценявам предвиденото в чл. 62 от законопроекта увеличение на размерите на редица семейни помощи за деца, както и на доходните критерии за тяхното предоставяне. Съгласно чл. 62, ал. 2 и 3 от проекта средномесечният доход на член от семейството, при който се предоставя пълният размер на месечните помощи по чл. 7 от Закона за семейни помощи за деца (ЗСПД), се определя на 450 евро, а при доход от 450,01 евро до 500 евро включително помощите се предоставят в размер на 80 на сто. Това представлява увеличение спрямо определените за 2026 г. доходни прагове и ще позволи на повече семейства да получават подкрепа. Предвижда се и увеличение на размерите на месечните помощи, като за семейство с едно дете помощта достига 30 евро, за семейство с две деца – 65 евро, за семейство с три деца – 100 евро, а за семейство с четири деца – 105 евро, с допълнително увеличение за всяко следващо дете. Наред с това в чл. 62, ал. 6 и 7 от законопроекта се предвижда месечната помощ по чл. 7, ал. 2 от Закона за семейни помощи за деца да бъде определена в размер на 30 евро, а месечната помощ за отглеждане на близнаци по чл. 7, ал. 6 от същия закон – в размер на 45 евро.

Същевременно считам, че предвиденото увеличение на размерите на месечните семейни помощи, макар и положителна стъпка, е сравнително ограничено и едва ли ще доведе до съществено подобряване на финансовата подкрепа за семействата с деца. В условията на нарастващи разходи за храна, облекло, образование и други основни потребности на децата, предложените размери остават недостатъчни, за да компенсират

в осезаема степен тежестта върху семейните бюджети. Поради това считам, че е необходимо да се обсъди възможността за по-съществено увеличаване на месечните семейни помощи, съобразено с действителните разходи за отглеждане на деца и с необходимостта от осигуряване на по-адекватна подкрепа за семействата.

Искам да обърна внимание и на факта, че в институцията на омбудсмана постъпват жалби от работещи родители, които поставят въпроса за справедливостта на доходните критерии за отпускане на месечните семейни помощи, включително за начина, по който се определя доходът на семейството. Един от основните проблеми е, че при определяне на правото на помощ се отчита доходът по правилата на ЗСПД, който при трудовите възнаграждения включва брутния им размер, а не действително разполагаемият доход след приспадане на задължителните данъци и осигурителни вноски.

В резултат семейства, в които родителите работят и получават сравнително ниски трудови възнаграждения, могат да се окажат извън обхвата на подпомагането, въпреки че действителните им разполагаеми средства не са достатъчни за покриване на нарастващите разходи за отглеждане на децата.

Особено неблагоприятно е положението на семействата, чиито доходи надвишават с незначителна сума определения праг. При действащия модел преминаването на горната доходна граница води до отпадане на правото на месечна помощ, независимо от това колко малко е превишението. Така сравнително малко увеличение на трудовото възнаграждение може да доведе до загуба на социална подкрепа, която надхвърля действителното увеличение на разполагаемия доход. Този проблем придобива особено значение при ежегодното увеличаване на минималната работна заплата и на допълнителните трудови възнаграждения, включително за придобит трудов стаж и професионален опит.

Във връзка с отправени препоръки до Министерството на труда и социалната политика вече е поставян въпросът за необходимостта от преразглеждане на действащия модел на семейно подпомагане. От предоставената от министерството информация е видно, че универсалното предоставяне на месечните помощи по чл. 7 ЗСПД би изисквало значителен финансов ресурс, оценен на приблизително 336 млн. евро годишно при използваните за разчета размери на помощите. Отчитам, че възможностите на държавния бюджет са съществен фактор при определяне на обхвата на семейното подпомагане. Същевременно предоставената информация не съдържа самостоятелна финансова оценка на възможността доходният критерий да бъде запазен, но при определянето му да се отчита нетният доход на семейството.

Считам, че това предложение, отправено от млади работещи родители на деца в предучилищна и училищна възраст, заслужава внимателно разглеждане, тъй като не предполага премахване на доходния критерий за предоставяне на семейните помощи, а въвеждането на по-справедлив подход, отчитащ действителните финансови възможности на семействата.

Считам също, че е необходимо да се обсъди възможността за въвеждане на по-плавен механизъм за намаляване на размера на помощите при преминаване на определените доходни прагове, вместо правото на подпомагане да отпада изцяло при минимално превишаване на горната граница.

В тази връзка препоръчвам при обсъждането на законопроекта да бъде извършена допълнителна оценка на възможността доходните критерии за семейно подпомагане да бъдат определяни въз основа на нетния, действително разполагаем доход на семейството, както и на необходимостта от по-плавен механизъм за намаляване на помощите при преминаване на доходните прагове.

Необходимо е да бъде оценено и съответствието между определените доходни критерии, минималната работна заплата и действителните разходи за отглеждане на деца. Считам, че подобен подход би позволил да се съчетаят принципите на социалната справедливост, подкрепата за работещите родители и необходимостта от отговорно управление на бюджетните средства.

3. Относно еднократните семейни помощи, помощите за ученици и данъчната подкрепа за семействата – чл. 62, ал. 8–14, 18 и 19 от законопроекта.

В чл. 62 от законопроекта се предвижда увеличение на редица еднократни семейни помощи. Предвижда се увеличение на еднократната помощ при бременност до 165 евро, както и на месечната помощ за отглеждане на дете до навършване на една година по чл. 8 ЗСПД до 150 евро. Размерът на еднократната помощ при раждане на първо дете се определя на 300 евро, за второ дете – 720 евро, за трето дете – 360 евро, а за четвърто и всяко следващо дете – 250 евро. Съгласно чл. 62, ал. 11 от законопроекта еднократната помощ при осиновяване на дете по чл. 6б, ал. 1 от Закона за семейни помощи за деца се предвижда да бъде в размер на 300 евро, равен на еднократната помощ при раждане на първо дете. **Тези мерки заслужават положителна оценка**, тъй като подпомагат семействата в период, когато разходите за отглеждане на децата са особено високи.

В чл. 62, ал. 13 и 14 от законопроекта се предвижда еднократната помощ за отглеждане на близнаци да бъде в размер на 614 евро за всяко дете, а еднократната помощ за отглеждане на дете от майка (осиновителка) студентка, учаща в редовна форма на обучение – 1473 евро. За 2026 г. тези помощи са съответно 613,55 евро и 1472,52 евро, тоест предложените размери за 2027 г. практически запазват досегашните стойности. В институцията на омбудсмана постъпват жалби от майки на близнаци, които изразяват сериозно безпокойство от продължителното запазване на размера на еднократната помощ за отглеждане на близнаци и търсят съдействие за нейното осъвременяване. Те обръщат внимание, че едновременното отглеждане на две деца на една и съща възраст е свързано със значителни и неотложни разходи за храна, облекло, медицински грижи и стоки от първа необходимост, които семействата трябва да посрещнат едновременно. На фона на натрупаната през годините инфлация и съществения поскъпване на стоките и услугите, необходими за отглеждането на децата, запазването на практически непроменен размер на помощта води до намаляване на нейната реална стойност и ограничава възможността ѝ да изпълнява предназначената ѝ социална функция.

Считам, че предвиденото увеличение на еднократната помощ за отглеждане на близнаци с едва 0,45 евро за всяко дете не може да се приеме за реално увеличение на държавната подкрепа за тези семейства. Поради това настоявам при обсъждането на законопроекта да бъде предвидено съществено увеличение на размера на помощта, съобразено с действителните разходи за едновременното отглеждане на две деца и с необходимостта от компенсиране на натрупаното през годините обезценяване на тази финансова подкрепа. Считам за необходимо да бъде обсъдена и възможността за въвеждане на механизъм за периодично осъвременяване на размера на помощта, който да гарантира запазването на нейната покупателна способност.

В тази връзка препоръчвам да бъде преценена и адекватността на еднократната помощ за отглеждане на дете от майка (осиновителка) студентка, чийто размер също остава практически непроменен, с оглед нарастващите разходи за отглеждане на деца и специфичните потребности на семействата, за които е предназначена.

Положително оценявам и увеличаването на еднократните помощи за ученици по чл. 10а и 10б ЗСПД от 153,39 евро на 175 евро за учебната 2027–2028 г.

Оценявам обстоятелството, че при изготвянето на проекта на държавния бюджет за 2027 г. е взета предвид отправената от мен препоръка в становището по бюджета за 2026 г. за актуализиране на размера на тези помощи, който не беше променян от 2021 г. Предложеното увеличение представлява конкретна стъпка към по-ефективна защита на правата и интересите на семействата с деца и осигуряване на по-адекватна финансова подкрепа при подготовката на учениците за учебната година.

Същевременно увеличението от 153,39 евро на 175 евро е приблизително 14,1 на сто. При оценката на неговата достатъчност следва да се отчете не само прогнозната инфлация за 2027 г., но и натрупаното поскъпване на стоките и услугите през годините, през които размерът на помощта е бил запазен.

Разходите за учебни пособия, раници, облекло, обувки, спортна екипировка и други необходими средства за училище са съществена тежест за семейните бюджети, особено когато в семейството има повече от едно дете. Поради това считам, че е необходимо да бъде обсъдена възможността за въвеждане на устойчив механизъм за периодично осъвременяване на семейните помощи, основан на обективни показатели за изменението на цените и разходите за издръжка на децата.

Положително оценявам и заявената в официалния бюджетен план за 2027 г. политика за разширяване на данъчната подкрепа за семействата, включително предвиденото въвеждане на ново данъчно облекчение за детско развитие, обхващащо разходи за здравни, образователни и спортни дейности на децата. Подобна мярка би могла да допринесе за намаляване на финансовата тежест върху семействата и да насърчи достъпа на децата до образователни, спортни и здравни дейности.

Считам обаче, че при определяне на условията за ползване на облекчението следва да се обърне внимание и на семействата с ниски доходи, които поради ограничения размер на дължимия данък не биха могли да се възползват в пълна степен от неговия размер.

Важно е данъчната подкрепа да бъде организирана по начин, който не задълбочава различията между семействата с високи и ниски доходи.

4. Относно инвестициите в образованието и възнагражденията на педагогическите специалисти – чл. 7 и § 3, ал. 3 от законопроекта; При анализа са отчетени и приоритетите в областта на образованието, заложени в Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2027–2029 г.

Подкрепям заложените в бюджетната рамка за 2027 г. мерки, насочени към разширяване на инвестициите в образованието, подобряване на материалната база и намаляване на финансовата тежест върху семействата.

Положително оценявам предвиденото увеличение на средствата за безплатни учебници за учениците от I до XII клас, ученически стипендии, развитие на професионалното и техническото образование, изграждане на физкултурни салони и спортни площадки, както и за строителство и ремонт на училища и детски градини.

В Актуализираната средносрочна бюджетна прогноза за периода 2027–2029 г. са предвидени 5 млн. евро допълнителни средства за увеличение с 20 на сто на стипендиите на учениците в гимназиалния етап, 36,2 млн. евро допълнителни средства за безвъзмездно предоставяне на учебници, учебни помагала и електронно четими учебници за децата и учениците от I до XII клас, както и 10 млн. евро допълнителни средства за насърчаване на професионалното образование и обучението по технически специалности. Положително оценявам тези мерки, като считам за необходимо увеличението на средствата за ученически стипендии да намери действително отражение в получаваната от учениците финансова подкрепа.

Положително оценявам и предвидените 3,2 млн. евро допълнителни средства за повишаване качеството и съдържателната стойност на образователната подкрепа за учениците със специални образователни потребности, както и 4,8 млн. евро допълнителни средства за работа с деца от уязвими групи и за диференцирано заплащане на директорите. Считам, че при разходването на тези средства е необходимо да се гарантира реално подобряване на достъпа до качествено и приобщаващо образование, включително чрез осигуряване на необходимите специалисти и подкрепа съобразно индивидуалните потребности на децата.

Тези мерки имат важно социално значение, тъй като допринасят за намаляване на неравенствата в достъпа до образование и за ограничаване на разходите, които семействата поемат за обучението и развитието на децата си.

Считам, че инвестициите в образованието следва да бъдат насочени и към преодоляване на различията между населените места, така че финансовите възможности на семейството или общината да не определят качеството на образованието, което получава детето.

Същевременно изразявам сериозна загриженост относно достатъчността на предвидените средства за възнаграждения на педагогическите специалисти.

Съгласно § 3, ал. 3 от преходните и заключителните разпоредби на законопроекта за 2027 г. се предвижда увеличение със 7,5 на сто на средствата за възнаграждения на педагогическия персонал в училищното и предучилищното образование. Макар това увеличение да представлява положителна стъпка, считам, че то следва да бъде оценено с оглед изпълнението на поетия ангажимент за поддържане на учителските възнаграждения на равнище не по-ниско от 125 на сто от средната брутна работна заплата за страната. Във внесения законопроект изрично е предвидено, че увеличението не се прилага за педагогическия персонал в Министерството на образованието. Считам, че е необходимо да бъдат представени мотиви за това разграничение и оценка на отражението му върху възнагражденията на засегнатите педагогически специалисти.

Необходимо е да се отчете, че увеличаването на средната работна заплата в страната може да доведе до изоставане на учителските възнаграждения, ако тяхното осъвременяване не е съобразено с динамиката на доходите в останалите икономически сектори. Считам, че педагогическите специалисти не следва да бъдат поставяни в положение, при което поетите държавни ангажименти за достойно заплащане остават неизпълнени поради недостатъчно бюджетно финансиране. Поради това препоръчвам при обсъждането на законопроекта *да бъдат представени конкретни разчети, които да покажат дали увеличението на средствата със 7,5 на сто ще позволи достигането и поддържането на заявеното съотношение спрямо средната брутна работна заплата за страната*.

Наред с това изразявам загриженост относно относителния дял на публичните разходи за образование спрямо брутния вътрешен продукт.

Образованието следва да бъде стратегически национален приоритет, чието финансиране се развива устойчиво и съответства на потребностите от повишаване на качеството на обучението, преодоляване на образователните неравенства и привличане и задържане на квалифицирани педагогически специалисти.

Считам, че при обсъждането на държавния бюджет за 2027 г. следва да бъдат представени съпоставими разчети за относителния дял на разходите за образование спрямо БВП и неговото изменение през следващите години.

Необходимо е да се гарантира, че предприеманите мерки за бюджетна консолидация няма да доведат до намаляване на относителната тежест на образованието сред приоритетите на публичните разходи.

5. Относно подкрепата за студентите, докторантите и младите медицински специалисти – бюджетите на образованието и здравеопазването и официално представените мерки за 2027 г.

Положително оценявам заявеното увеличаване на средствата за стипендии на студентите и докторантите, както и инвестициите за подобряване на социално-битовите условия във висшите училища, включително за студентски столове, строителство и ремонт на студентски общежития.

В бюджетната прогноза са предвидени 7,8 млн. евро допълнителни средства за социално-битови разходи на студентите и докторантите, от които 2,3 млн. евро за увеличаване на средствата за студентско хранене от 4,09 на 4,60 евро за храноден и за общежития от 1,18 на 1,32 евро за леглоден, както и 5,5 млн. евро за актуализиране на стипендиите на докторантите. Предвидени са и 19,5 млн. евро за саниране, ремонт и обзавеждане на студентските общежития. Считам, че тези мерки следва да бъдат съпътствани от прозрачно разпределение на средствата и оценка на действителния им ефект върху достъпността на висшето образование и условията на живот на студентите и докторантите.

Тези мерки имат важно значение за осигуряването на по-достъпно висше образование и за намаляване на финансовите затруднения, които срещат младите хора и техните семейства. Считам, че при определяне на размерите на стипендиите и средствата за социално-битово подпомагане следва да бъдат отчетени действителните разходи за жилище, храна, транспорт и обучение, особено в големите университетски градове.

Подкрепям и заявените мерки за увеличаване на средствата за възнаграждения на лекарите специализанти и за подобряване на условията за тяхната професионална реализация, като обръщам внимание, че тези мерки следва да предоставят адекватно заплащане на младите медицински специалисти, тъй като имат важно значение както за защитата на трудовите им права, така и за преодоляването на кадровия недостиг в здравеопазването.

Считам, че тези мерки следва да бъдат част от последователна политика за привличане и задържане на младите специалисти в България, основана на предвидимо възнаграждение, добри условия на труд и възможности за професионално развитие.

Препоръчвам при изпълнението на бюджета да бъде осигурена прозрачност относно разпределението и използването на средствата за подкрепа на студентите, докторантите и младите медицински специалисти, така че предвидените мерки да имат действителен ефект върху техните доходи и условия на обучение и труд.

6. Относно трансферите към държавното обществено осигуряване

В проекта на Закона за държавния бюджет за 2027 г. са предвидени значителни трансфери от държавния бюджет към бюджета на държавното обществено осигуряване, като по чл. 1 са заложени 7 017 439,2 хил. евро. Това отразява съществения участие на държавния бюджет във финансирането на социалноосигурителната система, включително на пенсионните плащания.

Подробната оценка на размера на пенсиите и осигурителните обезщетения е предмет на отделно становище по проекта на Закона за бюджета на държавното обществено осигуряване за 2027 г.

7. В условията на бюджетна консолидация особено значение придобива запазването на ефективни механизми за подкрепа на безработните лица и насърчаване на тяхното включване на пазара на труда.

Считам, че средствата за активни политики по заетостта следва да бъдат използвани приоритетно за подпомагане на групите, които срещат най-сериозни затруднения при намирането на работа, включително продължително безработните лица, младите хора без професионален опит и работниците в предпенсионна възраст.

Особено внимание заслужават младите хора, които не работят, не учат и не участват в обучение. В приетия през септември 2026 г. анализ на Икономическия и социален съвет относно социално-икономическите въздействия на политиките за младежта се поставя въпросът за необходимостта от по-ефективно достигане на мерките за заетост и обучение до младите хора, които остават извън пазара на труда и образователната система. Тези изводи следва да бъдат отчетени при определяне на приоритетите и финансирането на политиките по заетостта.

8. Относно доходите на работниците и служителите и осигурителната тежест – чл. 60 и § 3, ал. 1–4 от законопроекта

Положително оценявам предвидените мерки за увеличаване на трудовите доходи, включително определянето в чл. 60 от законопроекта на минимален размер на основната заплата за най-ниската длъжност, заемана от държавен служител, в размер на 660 евро. В § 3, ал. 2 от преходните и заключителните разпоредби е предвидена еднократна индексация с 5 на сто на индивидуалните основни месечни заплати на определени категории заети в

бюджетните организации, при посочените в разпоредбата изключения. В актуализирания § 3, ал. 2 е разширен кръгът на изключенията от еднократната индексация от 5 на сто, включително за изрично посочени категории служители и за случаите по § 6–8. Това налага допълнителна оценка кои групи работещи няма да получат общото увеличение и как ще се гарантира справедливо третиране.

Това е положителна мярка за подкрепа на доходите на работещите в публичния сектор.

Същевременно следва да се отчете, че увеличението на възнагражденията с 5 на сто в условията на инфлация доведе до ограничено реално нарастване на покупателната способност.

Необходимо е също да се има предвид, че разходите за основни жизнени потребности нарастват с темпове, различни от общата инфлация, което има особено неблагоприятно отражение върху работниците и служителите с ниски доходи. В институцията на омбудсмана постъпват жалби и сигнали от граждани, които изразяват притеснения, че евентуалното увеличаване на осигурителните и данъчните задължения ще доведе до намаляване на реалните им доходи, независимо от номиналното увеличение на трудовите възнаграждения. В тази връзка считам, че при определяне на политиката по доходите следва да се отчита не само размерът на брутното възнаграждение, *но и неговата нетна стойност след приспадане на задължителните данъци и осигурителни вноски.*

Особено важно е евентуалното увеличаване на данъчната или осигурителната тежест да не обезсмисля положителния ефект от увеличаването на трудовите възнаграждения. В тази връзка положително оценявам предвидения в § 3, ал. 1 от законопроекта механизъм за защита на нетните възнаграждения на държавните служители. *Разпоредбата предвижда от 1 януари 2027 г. индивидуалните основни месечни заплати да бъдат определени така, че след приспадане на задължителните лични осигурителни вноски и дължимия данък да не бъдат по-ниски от съответните нетни размери към 31 декември 2026 г.*

Оценявам положително, че с тази разпоредба е намерила отражение отправената от мен още при обсъждането на бюджетните законопроекти за 2026 г. препоръка за въвеждане на изричен нормативно установен и финансово обезпечен компенсаторен механизъм, който да гарантира запазването на нетните възнаграждения на държавните служители при промяна в разпределението на осигурителната тежест. Предложената гаранция представлява конкретна стъпка към защита на доходите на служителите и недопускане на неблагоприятни финансови последици от въвеждането на лични осигурителни вноски.

Считам обаче, че при прилагането на този компенсаторен механизъм следва да бъде гарантирано, че запазването на нетните възнаграждения няма да бъде постигнато за сметка на намаляване на осигурителния доход на държавните служители, от който зависят размерите на бъдещите им пенсии и парични обезщетения от държавното обществено осигуряване. Необходимо е да се гарантира, че промяната в разпределението на осигурителната тежест няма да доведе до неблагоприятни последици за осигурителните им права.

Считам също така, че следва да се осигури и прозрачност при определянето на новите размери на възнагражденията, така че служителите да могат да установят по какъв начин е извършено компенсирането.

9. Относно ваучерите за храна – чл. 58 от законопроекта

Положително оценявам предвиденото в чл. 58 от законопроекта определяне на обща годишна квота за предоставяне на ваучери за храна на електронен носител в размер на 1,5 млрд. евро. Ваучерите за храна представляват важна социална придобивка, чрез която работодателите подпомагат работниците и служителите при посрещане на разходите за хранителни продукти. Тяхното социално значение нараства в условията на инфлация и повишаване на цените на храните, особено за работещите с ниски и средни доходи. Положително следва да бъде оценено намерението за разширяване на възможностите за

предоставяне на ваучери, включително публично оповестеното предложение за увеличаване на максималния месечен размер до 200 евро.

Същевременно следва да се има предвид, че чл. 58 от законопроекта определя общата годишна квота, но сам по себе си не урежда максималния месечен размер на ваучерите за отделния работник или служител, нито конкретния режим на тяхното данъчно третиране.

Считам, че евентуални предложения за промени в данъчното третиране на ваучерите следва да бъдат оценявани внимателно от гледна точка на действителната полза за работниците и служителите. Въвеждането на допълнителна данъчна тежест може да ограничи стимулиращия ефект от увеличаването на допустимия размер на ваучерите и да намали интереса на работодателите към предоставянето на тази социална придобивка.

Необходимо е да се отчете, че ваучерите за храна имат специфично социално предназначение и не следва да бъдат разглеждани единствено като допълнителен източник на бюджетни приходи. В тази връзка препоръчвам при окончателното определяне на режима на ваучерите за храна да се гарантира, че предлаганите промени *ще доведат до реално увеличаване на подкрепата за работниците и служителите, без евентуалното допълнително облагане да обезсмисля положителния ефект от увеличаването на техния размер.*

10. Относно социалното подпомагане и защитата на гражданите с ниски доходи – чл. 62, ал. 20 и чл. 114, ал. 3 от законопроекта

Положително оценявам увеличаването на линията на бедност за 2027 г. до 443 евро, доколкото този показател има значение за определянето на достъпа до редица форми на социална подкрепа. Същевременно следва да се има предвид, че увеличаването на линията на бедност не гарантира само по себе си достатъчност на предоставяните социални помощи. За гражданите с ниски доходи най-съществено значение имат действителните разходи за храна, отопление, електроенергия, вода, лекарства и други основни жизнени потребности. В условията на повишаващи се цени тези разходи могат да нарастват по-бързо от доходите и социалните плащания, което води до допълнително влошаване на материалното положение на най-уязвимите домакинства.

Особено внимание заслужава подкрепата за отопление, която има съществено значение за възрастните хора, самотно живеещите граждани, семействата с ниски доходи и лицата, които не разполагат с достатъчно средства за покриване на разходите през зимните месеци. Считам, че при определяне на средствата за социално подпомагане и целева помощ за отопление следва да се отчита действителната динамика на цените на енергоносителите и разходите за издръжка на домакинствата.

Положително оценявам и предвиденото в чл. 62, ал. 20 от законопроекта определяне на целеви помощи по чл. 12а, ал. 1 от Закона за социално подпомагане за посрещане на великденските и коледните празници в размер на 50 евро. Тези помощи представляват допълнителна подкрепа за гражданите в периоди, когато разходите на домакинствата традиционно нарастват. **Същевременно е важно да отбележа, че еднократните социални плащания не могат да заместят необходимостта от адекватна и предвидима текуща социална подкрепа.**

Поради това считам, че наред с предоставянето на еднократни помощи следва да се осигури устойчиво финансиране на социалното подпомагане и периодично осъвременяване на размерите на плащанията, съобразно изменението на разходите за живот.

11. Относно финансирането на изграждането на Националната детска болница

Особено внимание заслужава въпросът за осигуряването на необходимото финансиране за изграждането на Националната детска болница, която е от изключително значение за гарантиране на правото на децата на достъпна и качествена медицинска помощ.

Оценявам положително публично оповестеното намерение в бюджетната рамка за 2027 г. да бъдат осигурени допълнителни 50 млн. евро за реализацията на този проект. В становището си по бюджетните законопроекти за 2026 г. изрично поставих въпроса за липсата на планирано финансиране за строителството на болницата и необходимостта от осигуряване на средства в държавния бюджет и средносрочната бюджетна прогноза. Предвиденият допълнителен финансов ресурс представлява положителна стъпка в отговор на отправената от мен препоръка и създава предпоставки за напредък в реализирането на този обществено значим проект.

Същевременно считам, че е необходимо да бъде гарантирано устойчиво и предвидимо финансиране за всички етапи от изграждането, оборудването и въвеждането в експлоатация на болницата, както и за необходимата съпътстваща инфраструктура. От съществено значение е осигуряването на средствата да бъде обвързано с ясен график за изпълнение на проекта, така че да не се допуска по-нататъшно забавяне на неговото реализиране.

Като омбудсман ще продължа да настоявам за последователни действия от страна на отговорните институции, които да гарантират своевременното завършване на Националната детска болница и осигуряването на съвременна, качествена и специализирана болнична помощ за децата в България.

12. Относно средствата за облекло на съдебните служители и служителите в бюджетните организации – промяна във внесения законопроект

В институцията на омбудсмана постъпиха жалби и подписки от съдии и съдебни служители, в които е поставен въпросът за запазването на ежегодните средства за облекло, предвидени в Закона за съдебната власт.

При сравнението с първоначалния проект установявам, че от внесения в Народното събрание законопроект № 52-602-01-71 е отпаднал предходният чл. 76, ал. 1 и 2, който предвиждаше през 2027 г. да не се изплащат средства за представително облекло в бюджетните организации и средства за облекло в системата на съдебната власт, с изключение на средства за тоги до 500 евро. В актуализирания законопроект чл. 76 урежда друга материя. Оценявам положително отпадането на тази изрична забрана, което отговаря на основното опасение, изразено в постъпилите жалби и подписки.

Считам обаче, че премахването на ограничителната разпоредба не е равнозначно на изрично финансово обезпечаване на средствата за облекло. Член 352 от Закона за съдебната власт предвижда ежегодна сума за облекло на съдебните служители. Необходимо е да се установи дали утвърдените разходи по бюджета на съдебната власт са достатъчни за изпълнение на това законово задължение, без да се засягат други необходими разходи.

По отношение на държавните служители и останалите работещи в бюджетните организации отпадането на общата забрана също е положително. Същевременно следва да се направи разграничение между представителното, работното и защитното облекло и да се гарантира прилагането на съответните специални нормативни основания, включително за педагогическите специалисти, когато са приложими.

Препоръчвам при разглеждането на законопроекта да бъде запазено отпадането на забраната за изплащане на средства за облекло и да бъде представена ясна информация за финансовото обезпечаване на ежегодните суми за облекло на съдебните служители по чл. 352 от Закона за съдебната власт, както и на дължимите средства за облекло на други категории работещи в бюджетните организации.

13. Относно подкрепата за децата с увреждания и техните семейства

Положително оценявам, че препоръките ми относно актуализиране на размера на помощите по чл. 8д от ЗЛПД са взети предвид и в проекта на бюджет за 2027 г. е предвидена тяхната актуализация.

В същото време, в тригодишната бюджетна прогноза освен увеличението на размера на помощта, считано от 01.01.2027 г. не се предвижда такова увеличение за 2028г. и 2029 г.

Необходимо е да се въведе механизъм на базата на предвидими икономически показатели, които отразяват както изменението на минималните потребности на населението, така и реалното поскъпване на стоките и услугите, или механизъм за обвързване с линията на бедност в страната. Това ще създаде предвидимост и ограничава зависимостта на финансовата подкрепа от ежегодни бюджетни решения. Ще се гарантира, че законово признатото право на подкрепа няма да бъде поставяно в зависимост от административни или бюджетни процедури, които могат да забавят неговото реално упражняване.

14. Относно финансирането на психиатричната помощ

Констатациите на омбудсмана като Национален превантивен механизъм за периода 2012–2026 г. показват дългогодишно нерешаване на основните проблеми в сектора на грижата за психичното здраве. Последиците са системни сериозни рискове за живота, здравето, достойнството, сигурността и ефективната защита на основните човешки права на пациентите, включително на лицата, настанени за задължително лечение.

През 2026 г. проверките на омбудсмана като НПМ потвърди негативните ефекти от хроничното недофинансиране на ДПБ - наблюдава се недостиг на психиатри и други медицински и немедицински специалисти, включително сестри и санитари. Ниското заплащане и тежките условия на труд водят до текучество и липси. Кадровият дефицит възпрепятства изпълнението на медицинския стандарт „Психиатрия“, като липсват достатъчно обучения за персонала, охрана и ясно регламентирани длъжности за терапевтичните дейности.

Считам, че е крайно наложително както Закона за държавния бюджет на Република България за 2027 г., така и тригодишната бюджетна прогноза да осигурят единна, дългосрочна и финансово обезпечена държавна политика за психично здраве с измерими цели, срокове и определени отговорни институции, като се предвидят достатъчно средства за издръжка, кадрово обезпечаване, безопасна инфраструктура и услуги в общността, както и механизъм за ежегодно отчитане на напредъка

Заключение

В заключение бих искала да подчертая, че оценявам положително заложената в проекта на Закона за държавния бюджет на Република България за 2027 г. тенденция за увеличаване на социалните разходи, повишаване на размерите на редица семейни помощи и разширяване на инвестициите в децата, учениците и младите хора. Положителна оценка заслужават и предложените гаранции за запазване на средствата за социални плащания при изпълнението на бюджета, както и механизмите за защита на нетните възнаграждения на държавните служители.

С удовлетворение отбелязвам, че част от препоръките, които отправих при обсъждането на бюджетните законопроекти за 2026 г., са намерили отражение в предложените мерки за 2027 г. Същевременно считам, че при окончателното обсъждане на законопроекта следва да бъде направена цялостна оценка на действителния ефект от предвидените мерки върху жизнения стандарт на гражданите. Положително оценявам и отпадането във внесения законопроект на първоначално предвидената забрана за средства за облекло, като подчертавам необходимостта от гарантиране на реалното им бюджетно обезпечаване.

Необходимо е да се отчита не само номиналното увеличение на социалните плащания и трудовите доходи, но и тяхната реална покупателна способност в условията на инфлация и нарастващи разходи за издръжка на живота. Отчитам необходимостта от предприемане на последователни мерки за ограничаване на бюджетния дефицит и възстановяване на устойчивостта на публичните финанси. Тези усилия обаче следва да бъдат съчетани с

провеждането на социално отговорна политика, която гарантира справедливо разпределяне на тежестта от бюджетната консолидация.

Считам, че фискалната стабилност и социалната защита не са противоположни цели. Напротив, устойчивите публични финанси са необходима предпоставка за гарантиране на социалните права, но тяхното постигане не бива да води до непропорционално ограничаване на жизнения стандарт на най-уязвимите групи от обществото.

През следващите години България ще трябва да преодолее натрупаните бюджетни дисбаланси в условията на продължаващ инфлационен натиск и увеличаване на разходите за живот. Именно през този период държавата следва да прояви особена отговорност към гражданите, чиито доходи не им позволяват да посрещат без затруднения основните си жизнени потребности.

Убедена съм, че при окончателното обсъждане на държавния бюджет за 2027 г. следва да се търси баланс между необходимостта от бюджетна устойчивост и конституционния принцип на социалната държава, като се гарантира, че предприеманите мерки ще допринасят за запазване и постепенно подобряване на жизнения стандарт на българските граждани.

С уважение,

ВЕЛИСЛАВА ДЕЛЧЕВА
ОМБУДСМАН НА
РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ